

לקט מצוות מספר החינוך

לפי התוכנית לבגרות של משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
[תושב"ע 1 יח"ל]

ערך וביאר
הרב מאיר קדוש

בהוצאת בי"ס תיכון תורני מדעי "מעלה" (ע"ש ג'ינוגלי)
רח' לוחמי הגטאות פינת בר כוכבא, גבעת שפירא, ירושלים

הוצאה ראשונה, ירושלים תשס"ב

הזכויות שמורות למחבר
ולבי"ס תיכון תורני מדעי "מעלה" (ע"ש ג'ינוגלי)
גבעת שפירא, ירושלים
טל': 02-5818876

תוכן העניינים**עמוד**

1.	הכרת הטוב
2	מבוא לתלמיד ולמורה
3 ..	סדר המצוות עפ"י הסימנים בספר החינוך
	<u>מצוות האמונה, גדולת התורה וקידוש ה'</u>
8..	1. מצוות האמונה במציאות ה'. [סיי כ"ה]
13...	2. שלא נאמין באלוה בלתי ה' לבדו. [סיי כ"ו]
19..	3. מצוות סיפור יציאת מצרים. [סיי כ"א]
25...	4. מצוות ספירת העומר. [סיי ש"ו]
33.....	5. מצוות קידוש השם. [סיי רצ"ו]
42.....	6. שלא לעשות דבר שיתחלל בו שם שמים בין בני אדם. סיי רצ"ה]
47..	7. שלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העיניים [סיי שפ"ז]
	<u>מצוות כיבוד הורים וחכמים</u>
53.	8. מצוות כיבוד אב ואם [סיי ל"ג]
	9. מצוות יראת אב ואם [סיי ר"ב]
	10. שלא לקלל אב ואם [סיי ר"ס]
65.	11. מצוות כיבוד חכמים [סיי רנ"ז]
	12. שלא לסור מדבריהם [סיי תצ"ו]
	<u>מצוות חסד וחינוך</u>
83.....	13. שלא לענות יתום ואלמנה. [סיי ס"ה]
93.....	14. מצוות הלוואה לעני. [סיי ס"ו]
97....	15. שלא נתבע חוב מעני שאין לו מה לפרעו. [סיי ס"ז]
99....	16. שלא לאכול ולשתות כדרך זולל וסובא [סיי רמ"ח]
	<u>מצוות היושר והצדק</u>
108....	17. שלא נשית יד בין לווה למלווה בריבית. [סיי ס"ה]...
111....	18. שלא להלוות בריבית לישראל. [סיי שמ"ג]...
123...	19. שלא להונות במקח וממכר [סיי שלי"ז]....
132..	20. שלא להונות אחד מישראל בדברים [סיי שלי"ח]...
	<u>מצוות החגים</u>
136	21. שלא לעשות מלאכה ביום ראשון בתשרי [סיי שי"א]....
143.	22. שלא לעשות מלאכה ביום שמיני עצרת [סיי שכ"ג] ...
	<u>מצוות התרומה לכהן וגבולות ארץ ישראל</u>
152..	23. להפריש תרומה גדולה לכהן [סיי תק"ז]...
166.....	מושגים ועניינים [לפי סדר א-ב].....
169.	מבחני בגרות.....

הכרת הטוב

אהלל ה'א-ל-י-ה הנותן תורה וחכמה לעמו, שזיכני עד הלום ללמוד וללמד לקט מועט מהמצוות שבספר הקדוש "ספר החנוך" לחכם ספרדי מגדולי הראשונים.

בהודייתי ליוצרי על סיום ספר קטן זה לתועלת התלמידים והמורים, הנני מבקש להכיר תודה לכל המסייעים והמעודדים בהבאתו לידי גמר וחיתום.

אפתח בהכרת הטוב למנהלת בית ספרנו, תיכון תורני "מעלה" ע"ש גיינוגלי בירושלים, **הגב' זהבה אליצור שתחי'**, שאיפשרה לי את הסביבה המשפחתית של בית ספרנו, לזיום ולפעול בתחומי החינוך התורני. וכמו כן תודתי נתונה לכל חברי ההנהלה החנוכית והמנהלנית.

ידידי המורים היו לעזר רב, גם בלימוד המצוות בכיתותיהם באמצעות הסיכומים והשאלות שבחוברת, ואף בקושיותיהם ובהבהרותיהם. בכך לקט מצוות זה, נוסה במעבדה הלימודית והמטודית באופן מעשי בכיתותינו. כמעט כל הארותיהם ותיקוניהם הדידקטיים המשובחים הוכנסו לגירסה סופית זו. ברכת ה' על ראשם, חזקו ואמצו.

תודה מיוחדת אני חב למזכירה בבית ספרנו **גב' מרסל כהן שתחי'**, שלא חסכה שום מאמץ, יתירה מזאת עמלה בשמחה ובטוב ליבה במחשב ובאביזריו, להוציא עבודה מתוקנת בתכלית, מאירת עיניים, ונאה למראה. תהי משכורתה שלימה מאת ה' בכל הטוב. תודה גם לאיש המחשבים של ביה"ס מר **מיכאל רוננסון הי"ו** על העיצה והעזרה בהדפסת חוברת זו.

אחרונים חביבים, "מכל מלמדי השכלתי", תלמידינו שהקשו קושיות אמוניות והלכתיות, ולפעמים אף תירצו, תוך לימוד מהדפים בגירסה הראשונה, ויגעו לברר עימי מה הבינו כיאות ומה לא, וכך גם בשאלות ובתשובות למבחנים ולבגרות. כל ההבהרות תוקנו ושופרו בגירסה זו בעהשי"ת. יעלו ויצליחו בלימודי התורה והאמונה.

ולסיום תודה מיוחדת לאשתי מרת **שרה-רבקה** מב"ת על עידודה ותמיכתה בי. תתברך מפי מקור הברכות.

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה.

תשס"ב, ירושלים עיה"ק תובב"א
מאיר קדוש

מבוא לתלמיד ולמורה

מטרות:

ספר החינוך הינו הספר התורני המרכזי בתחום הקניית יסודות האמונה, ערכים יהודיים, וכן ללימוד תרי"ג מצוות דאורייתא ומדינים דרבנן בתמצתיות, לנערים ולנערות, ולכלל הציבור הרחב.

מחברו מעיד בהקדמה, שמטרתו היא לסייע לתלמידים בלימוד המצוות, ולתת בידם קובץ שיכלול בקיצור את כל הנצרך ללומד במצוות דאורייתא ודרבנן, ועיקרי האמונה, בשפה ברורה והשווה לכל נפש. וכך כתב בהקדמתו: "לכתוב המצוות על דרך הסדרים.. לעורר לב הנער בני והילדים חבריו בכל שבוע... ולהרגיל אותם בהן, ולהתפיס מחשבתם במחשבת טהרה וחשבון של עיקרי".

אחד מהעקרונות האמוניים – חינוכיים שבעל ספר החינוך חזר והדגיש הוא: "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות".

במילים אחרות, ככל שמרבים בפעולות ועשיית המצוות דאורייתא ודרבנן, האמונה מופנמת וניטעת בלב יותר ויותר, דהיינו, ההרגל מילדות של עשיית המצוות, וכמובן, תוך מתן הסברים וטעמים ["שורשי המצוות"] בהתאמה לגיל התלמיד, כך אמונתו הולכת ונבנית ומתיישבת על נפשו.

אף אנו שמנו לנגד עינינו את המטרות של תוכנית הלימודים לתושבי"ע של החמ"ד.

המחבר, זמנו ומקומו:

ספר החינוך נתחבר בספרד, בברצלונה, במאה הי"ג – י"ד ע"י חכם ספרדי סמוך לתקופת הרמב"ן או הרשב"א. לפי המסורת, הספר מיוחס לרב אהרון הלוי הברצלוני [הרא"ה], אך החיד"א דחה זאת. לדעת חוקרים בימינו נתחבר ע"י אחיו רבי פנחס הלוי מברצלונה, אך עדיין מערערים על כך, וטוענים, שמחברו הינו תלמיד הרשב"א, ולכן לא ידוע לנו בבירור שם מחברו, וזמן חיבורו בבירור. [1]

המבנה והמטודיקה

א. המצווה כלשונה מספר החינוך הובאה בראש כל מצווה, ולמעשה אין הכרח לתלמיד להשתמש בספר, [אך כמובן ראוי שהמורה יראה לתלמידו את ספר החינוך בשלמותו], ולאחריה הסיכומים והשאלות.

ב. 23 המצוות שבתוכנית משרד החינוך, 1 יח"ל בתושבי"ע – לקט מצוות, חולקו ל- 6 נושאים כלליים, כדי לרכז אותן המצוות שלהן ערך אמוני תורני בסיסי משותף, ולהן דינים הנוגעים ומשולבים זה בזה, ובכך להקל על הקליטה וההבנה שלהן.

ג. בסיכומים צוטטו קטעים מרכזיים מלשון ספר החינוך בתוך משבצות נפרדות, הראויות לדעתי, ללימוד וניתוח בכיתה, ולשם כך צורפו להן שאלות מנחות, או שאלות סיכום, ופעמים רבות אף הסבר וסיכום של תוכן הקטע, כדי לעורר את התלמיד לחשיבה, להבנה ולניתוח, ובכך גם יפנים ויזכור היטב קטעים אלו, אולם הם בבחינה ראה וחדש.

[1]

החיד"א, שם הגדולים, ערך: רבינו אהרון הלוי. ספר החינוך, מהדו' רח"ד שעוול, ירושלים תשכ"ב, עמ' ה'-ז'. י"מ תא-שמע, "מחברו האמיתי של ספר החינוך", קרית ספר, נ"ה, תש"מ, עמ' 787 – 790. ספר החינוך, מהדו' מכון ירושלים, במבוא לר"ד מצגר, עמ' 12-20.

ד. כל המבנה של המצווה חולק ל- 4 חלקים מרכזיים בסיכומים:

- 1) הגדרת המצווה ומקור המצווה, דהיינו, ביאור עצם המצווה שמהתורה והמקור שלה בפסוק, וגם דרשה הלכתית חזליית, אם צורפה לה.
- 2) שורשי המצווה, דהיינו, הטעמים והיסודות של המצווה מבחינה אמונית וערכית.
- 3) דיני המצווה, ההלכות והדינים מדאורייתא או מדרבנן שהובאו בספר החינוך.
- 4) זמן ומקום המצווה, התקופה והמקום [א"י או חו"ל] לחיוב המצווה, ומי מהציבור חייבים בה.

ה. הארות והערות. בתחתית העמוד הובאו הארות, או מקורות נוספים, או ציטוט ממקורות המסייעים להבנה יותר רחבה של לשון ספר החינוך. וכמובן להעמקה נוספת, באם המורה והתלמיד יוכלו להקדיש מזמנם להוסיף על לימודם ביתר שאת מהנדרש.

ו. ערכתי בסוף החוברת רשימת מושגים ועניינים לפי סדר א-ב המצויים רק ב- 23 מצוות אלו, כדי להקל על הלומד למוצאם, בלי צורך לדפדף ולחפשם בסיכומים.

ז. צורפו חלק מבחינות בגרות שהיו בעבר, וכן דוגמאות למבחני מתכונת, כדי שהתלמיד יוכל לבחון את הישגיו בלימוד לקט המצוות, ולתרגל את עצמו לכתוב את תשובותיו בקצרה ולעניין.

הארה אחרונה

המורה יתן אל ליבו להעזר בחוברת זו ככלי נוסף להאחיב על התלמידים את לימוד ענייני היהדות; האמונה, רעיונות ממחשבת ישראל, מצוות והלכות, והחינויות בקיומן למעשה. על כן הננו מציעים, בהתחלת לימוד כל מצווה לעורר את התלמידים לשאול, לדון ולהביע דעות בנושאים הקשורים למצווה. מתוך כך לנתח את הדעה והתפיסה של בעל ספר החינוך, ולאחר שקלטו והפנימו את עיקר המצווה וטעמיה, יש ללמוד את פרטי דיניה תוך שימוש בטבלאות ובסיכומים.

בשמחה נקבל כל הארה והערה העשויה לשפר חוברת זו בתוכן ובמיתודה, ונודה מראש לכל אשר יטרח ויאיר את עינינו בין בכתב בין בע"פ מתיקוני ונסיונו.

אנו תפילה לשוכן מעונה, שחוברת זו תתקבל באהבה וברצון על התלמידים והמורים, ותסייע בידינו להשיג את מטרותינו הללו, ונזכה שיתאהב שם שמיים על ידינו.

סדר המצוות לפי סימניהם בספר החינוך

<u>עמוד</u>	<u>שם המצווה</u>	<u>סימן המצווה</u>	
	מצוות סיפור יציאת מצרים	כ"א	(1)
	מצוות האמונה במציאות ה'	כ"ה	(2)
	שלא נאמין באלוה, בלתי הי לבדו	כ"ו	(3)
	מצוות כיבוד אב ואם	ל"ג	(4)
	שלא לענות יתום ואלמנה	ס"ה	(5)
	מצוות הלוואה לעני	ס"ו	(6)
	שלא נתבע חוב מעני שאין לו מה לפרעו	ס"ז	(7)
	שלא נשית יד בין לווה למלווה בריבית.	ס"ח	(8)
	מצוות יראת אב ואם.	ר"יב	(9)
	שלא לאכול ולשתות כדרך זולל וסובא	רמ"ח	(10)
	מצוות כיבוד חכמים.	רנ"ז	(11)
	שלא לקלל אב ואם.	ר"ס	(12)
	שלא לעשות דבר שיתחלל בו שם שמיים בין בני אדם	רצ"ה	(13)
	<u>מצוות קידוש ה'</u>	רצ"ו	(14)
	מצוות ספירת העומר.	ש"ו	(15)
	שלא לעשות מלאכה ביום ראשון בתשרי	ש"יא	(16)
	שלא לעשות מלאכה ביום שמיני עצרת	שכ"ג	(17)
	שלא להונות במקח וממכר	של"ז	(18)
	שלא להונות אחד מישראל בדברים.	שלי"ח	(19)
	שלא להלוות בריבית לישראל	שמ"ג	(20)
	שלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העיניים.	שפ"ז	(21)
	שלא לסור מדבריהם.	תצ"ו	(22)
	מצווה להפריש תרומה גדולה לכהן.	תק"ז	(23)